

responsum est, quod intelligi satis possit, ut iterum in sequentibus ostendam. An vero sit possibilis talis motio, saltem tollendo libertatem actus et moralem utilitatem, necessitatem inferendo voluntati, in prolegom. 1, c. 4 et 5 disputatum est.

CAPUT X.

AD SINGULA OPERA BONA MORALITER NON ESSE NECESSARIAM COGITATIONEM, VEL INSPIRATIONEM IN SUA ENTITATE MAJOREM, SEU MELIOREM, QUAM SINE AUXILIO GRATIÆ HABERI POSSET.

1. *Opinio contraria assertioni tituli.* — Tractanda sequitur altera opinio, quæ ad omnes et singulos actus morales naturalis ordinis requirit specialem gratiæ motionem divinitus additam intellectui, vel voluntati, ultra omnem cogitationem et præviam motionem, quæ per causas naturales fieri possit. In quo convenit hæc sententia cum præcedenti, et præterea in hoc quod ponit hanc motionem ut distinctam ab actu libero voluntatis consentientis, et a concursu generali Dei, qui in ipso actu essentialiter includitur, et non censetur pertinere ad gratiam, sed esse debitum naturæ. Differt autem hæc sententia in multis a præcedenti. Primo, quia ponit hanc præviam motionem in aliquo actu vitali intellectus vel voluntatis, quæ sit vel cogitatio boni honesti, vel aliqua specialis illuminatio circa talem cogitationem, vel suavitas aliqua indita voluntati per modum simplicis affectus. Gregorius autem non ponebat motionem vitalem (ut sic dicam) sed impulsum quemdam a solo Deo voluntati, sine efficientia ejus, impressum. Secunda differentia est, quia Gregorius ponebat illum influxum ut per se efficientem physice actum bonum voluntatis; hæc autem opinio non tribuit hanc physicam efficientiam illis actibus præviis, quia censet voluntatem cum concursu generali esse sufficiens principium physicum talis actus, sed requirit illam motionem ut moraliter inducentem et attrahentem voluntatem. Tertio differunt, quia hæc opinio non dicit voluntatem determinari omnino ab illa motione ex natura ejus, sicut Gregorius de sua motione fingeat.

2. *Opinio explanatur.* — Hanc ergo specialem motionem moralem requirit hæc opinio ad singulos actus bonos, quia, licet præcedat in intellectu aliqua naturalis cogitatio boni honesti, particularis et practica, a sensibilibus objectis cum concursu generali Dei excitata,

et de se alliciens voluntatem ad tale bonum amandum, nunquam voluntas talem amorem vel actum bonum sine aliqua morali culpa eliciet, nisi Deus speciali modo, et ultra naturalem activitatem externorum objectorum intellectum illuminet aut dirigat, vel efficacius excitet, vel voluntati specialem boni dilectionem, vel affectionem imprimat, et tollat impedimenta quæ determinationem voluntatis possent impedire. Et ideo vocat hæc opinio hanc motionem specialem gratiam adjuvantem, necessariam ad singulas operationes honestas, ita ut voluntas, si illa gratia careat, infallibiliter peccet. Dici autem potest illa gratia naturalis in substantia, seu ordinis naturalis; tum quia per se nec ad supernaturalem finem ultimum, aut proximum, neque ad supernaturalem actum ordinatur; tum etiam quia non repugnaret fieri per causas naturales, si ad illum effectum fuissent dispositæ et applicatæ. Et nihilominus vocari potest gratia supernaturalis quoad modum, quia et datur sine proprio debito, quod in ipsa natura vel in dispositione cansarum naturalium præcedat, et consequenter datur modo præternaturali, quia tunc non occurrebant causæ secundæ a quibus effici posset. Neque est dubium quin hoc genus gratiæ sit possibile, et si detur, fore valde utile ad bene operandum; quod vero sit etiam necessaria ad singula bona opera moralia in præsentis statu naturæ lapsæ, prædicta opinio affirmat; intelligi autem debet, nisi Deus altiore modum auxilii et gratiæ ad eadem opera efficienda conferre velit, ut per se clarum est.

3. *Tribuitur Marsilio, sed immerito.* — Hæc sententia tribui solet Marsilio 1, quæst. 20, art. 3. Sed si attente legatur in dubio 1 tota concl. 4, præsertim in versiculo *Ad hanc rationem*, et tota concl. 5, solum requirit illud speciale auxilium ad operandum honeste semper vel regulariter, et vincendum graves tentationes, non vero ad singula opera. Imo, respondendo ad rationem quamdam factam contra necessitatem talis auxilii, inquit: *Quamvis ita sit, sicut assumitur quoad aliqua, scilicet, quod Deus, dando naturam animæ intellectivæ, simul dat lumen naturale ad desiderandum, et assentiendum vero, et inclinationem ad bonum, Deo dirigente per influxum communem*, etc. Post peccatum vero (dicit infra) non sufficere hunc influxum communem, quia natura lapsa non est tam potens in naturalibus sicut integra: *Alias (inquit) posset nunc resistere omni tentationi, sicut antea poterat.* Non ergo

loquitur de singulis operibus, nec totus discursus ad hoc deducit.

4. *Tribuitur Clithov. et Roffen., qui tamen explicantur.* — Magis videtur huic sententiæ assentire Clithov. in Damasc., l. 2 de Fid., c. 30. Dicit enim cum Leonardo Aretino, Dial. de Moribus, quem citat, *omne opus bonum a Deo esse ut præcipuo auctore.* Quod sane, cum distributione accommodata, verissimum est; postea vero videtur explicare de Deo ut specialiter illuminante et adjuvante per gratiam. Idem clarius Roffen., art. 36 contra Luther., § *Neutrum sane potest*, et § *Verbosus*, et § *Quantum*; quia putat alias sequi posse hominem sine gratia per solum liberum arbitrium ad gratiam preparari, saltem remote et de congruo. Quod tamen non sequitur, ut 1 p. dixi, et in sequentibus latius est ostendendum.

5. *Tribuitur denique Castro; cujus mens aperitur.* — Eadem sententiam sequitur Castro contr. Hær., verb. *Gratia*, hær. 1, ubi hanc conclusionem 3 ponit, quam catholicam appellat: *Liberum hominis arbitrium, ex sola sua potestate, addita etiam illi communi, et generali Dei concausatione, non potest sine aliquo Dei speciali auxilio bonum aliquod operari: quoniam semper circa illud præcedit quedam munitio et attractio, aut inspiratio, vel aliquod donum naturæ superadditum, quod ipse Deus, quibus illi placet, donat;* ubi sine dubio loquitur de singulis operibus, et videtur etiam loqui de homine simpliciter, et in quocumque statu, nam ratio ejus ita procedit. In probationibus autem confuse valde loquitur, nam æque procedunt de supernaturalibus, vel meritoriis operibus, quam de naturalibus. Unde non improbabiler dici potest, solum de prioribus sententiam protulisse; tum quia viro sapienti mens censetur esse consentanea probationibus; tum quia solum docere intendit, quod catholicum est et necessarium ad confutandum errores, alias immerito conclusionem illam catholicam vocaret; tum quia in discursu declarat liberum arbitrium non posse sine speciali Dei motione operari aliquid vere bonum, in quo videtur alludere ad modum loquendi Augustini supra indicatum, et interius amplius explicandum. Et, ne quis dicat, per *vere bonum*, solum intellexisse opus ita bonum, ut nullam habeat circumstantiam malam, inferius ait sine gratia non posse hominem bonum opus facere, *quod ad vitam perducat æternam.*

6. *Testimonia sacra pro hac sententia, quia generaliter loquuntur, hic non urgent.* — Ratio

propria sumpta ex difficultate ad bonum in natura lapsa. — Fundamentum hujus sententiæ sumitur præcipue ex testimoniis Augustini, et Patrum, ac Conciliorum quæ post illum de hac materia locuti sunt: hæc vero, quia generaliter pro omnibus sententiis, quæ diversis modis hoc speciale auxilium requirunt, afferuntur, postea tractabuntur. Ratio vero sola est quæ resultat ex difficultate bene operandi post peccatum originale, quæ partim oritur ex fomite et concupiscentia, quæ semper infestat; partim ex ignorantie vulnere, ratione cujus homo vel ignorat quid agere expediat, vel leviter illud considerat, cumque objecta sensibilia et corporalia bona propinquius et vehementius moveant, difficillimum est, practice, recte et efficaciter judicare, et imperare operationem honestam, et puram ab omni macula; ideoque nisi Deus specialiter regat et dirigat gressus hominis, et illum ad bene operandum adjuvet, nunquam poterit actum undique bonum efficere. Aliæ rationes quæ hic afferri possent, communes sunt aliis opinionibus, et ideo illas nunc differo.

7. *Præcedens ratio consequenter valet in statu puræ naturæ.* — *Et in homine justo in statu naturæ lapsæ; non vero in statu naturæ integræ.* — Ex hoc vero fundamento, sequitur, auctores hujus sententiæ idem esse dicturos, si consequenter loquantur, de homine in statu purorum naturalium creato, quia in illo, per se loquendo, non esset minor ignorantia, nec major difficultas ex parte concupiscentiæ, ut supra probatum est: procederet ergo tunc eadem ratio, eademque necessitas locum haberet. Procedit etiam illa sententia non tantum in homine lapso in statu peccati originalis aut mortalis existente, sed etiam in homine lapso justificato, quia soli habitus infusi parum vel nihil minuunt difficultatem fomitis, nec juvant ad illam vincendam, nisi actu operentur, vel aliquod actuale auxilium illis addatur. Secus vero esset in statu naturæ integræ vel justitiæ originalis, sive includentis gratiam, sive non includentis, quia donum justitiæ originalis vel integritatis tolleretur dictam difficultatem, et ita cessaret ratio facta, et consequenter necessitas quæ ex sola illa oriri dicitur. Nam si affirmatio est causa adæquata affirmationis, negatio erit negationis, quod a fortiori constabit ex dicendis.

8. *Vera sententia cum suo fundamento.* — Nihilominus dico, sicut in titulo aperui, non esse necessarium tale auxilium speciale dicto modo explicatum ad omnes et singulas operationes

bonas bene moraliter faciendas, absque ulla circumstantia mala; imo e contrario posse hominem lapsum, per rationem et liberum arbitrium, cum communi concursu Dei, sine alio auxilio specialis inspirationis aut majoris motionis quam sit naturæ debita, aliquod opus morale simpliciter honestum operari. Hæc est communis sententia aliorum auctorum, quos supra retuli, et videtur mihi omnino vera. Fundamentum est, quia prædicta sententia ratione est destituta, et nulla supernaturali auctoritate fuleitur; hæc autem assertio et ratione naturali efficaciter ostenditur, et est magis consentanea Scripturæ et Patribus; ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia unum opus morale honestum non excedit lumen rationis naturalis, nec efficacitatem naturalem voluntatis liberæ; ergo possunt tales potentia convenienter et recte intra ordinem naturalem operari, cum communi influenza primæ causæ. Antecedens evidens est. Consequentia vero probatur, quia non semper, in omni tempore, loco, et occasione occurrunt impedimenta quæ cogant, vel rationem ad iudicandum practice, vel voluntatem ad eligendum cum aliquo defectu erroris, vel malitiæ, ut explicabitur respondendo ad fundamentum contrariæ sententiæ.

9. *Primo confirmatur. — Secundo confirmatur.* — Atque hæc ratio valde confirmatur in homine in puris naturalibus, quia incredibile est non posse in illo statu facere aliquod opus naturæ suæ proportionatum, cum omnes res naturales hoc possint cum generali concursu; ergo cum eodem concursu idem posset homo: tum quia non est peioris conditionis; tum etiam quia ille status non ita postularet gratiam, sicut honestam operationem, quia operatio est debita secundum intrinsecam facultatem et inclinationem naturæ; gratia vero minime, sed extrinsecus advenit, non solum quando est supernaturalis ordinis, sed etiam ut esse potest speciale donum non debitum naturæ, illi additum intra eundem ordinem, ut ex dictis in proleg. 4 constat. Deinde potest idem confirmari ex dictis, c. 1 et 2, de cognitione veri speculativi et practici. Nam rationes quæ probant aliquam veritatem naturalem, tam practicam quam speculativam, posse cognosci per naturales vires intellectus, cum proportionibus probant bonitatem aliquam honestam ordinis naturæ posse fieri per naturales vires voluntatis, quantum est ex parte difficultatis. Quia licet regulariter frequentius occurrat difficultas in operando

bonum, quam in cognoscendo verum, non tamen semper; imo aliquando difficilius est cognoscere aliquod verum, quam aliquod bonum operari, et nihilominus vis rationis et diligentia humana interdum superat illam difficultatem in veri cognitione; ergo etiam poterit superare aliquam, quæ sæpe levis est, in volitione alicujus honesti boni.

10. *Tertio confirmatur ex opposito fundamento in numero 6 ejusque solutione.* — Ultimum confirmatur ex fundamento contrariæ sententiæ, ejusque responsione. Nam difficultas fomitis quæ in eo consideratur, non est talis quæ singulos actus reddat moraliter impossibiles; ergo non potest inducere necessitatem gratiæ ad singulos actus. Antecedens videtur evidens ipsa experientia, præsertim si sumamus actus honestos parum aut nihil repugnantes appetitui, ut sunt, verbi gratia, honorare aliquando parentem, dicere aliquam veritatem, parvam eleemosynam facere, et similes. Et licet appetitus repugnet, non semper cum vehementi affectu magnave repugnantia: aliunde vero etiam voluntas habet naturalem et majorem inclinationem ad honestum: ergo, pensatis omnibus, nulla est ibi impossibilitas moralis. Immerito autem quæritur cur debeat voluntas ferri in objectum honestum. Quia honestas est ratio sufficiens, et si attente consideretur, ut potest, multum movet voluntatem. Prima autem consequentia probatur, quoniam illa duo correlativa sunt. Quia necessitas adjuvanti specialis fundari non potest, nisi in impossibilitate actus respectu principii tali adjuvanti destituti. Igitur licet illud genus gratiæ utilissimum sit, et ad supernaturales actus necessarium, respectu naturalium non habet necessariam connexionem quoad singulos actus. Quod autem hæc sententia sit etiam doctrinæ Patrum consentanea, in sequentibus ostendetur.

CAPUT XI.

PROPONITUR TERTIA SENTENTIA, TERTIUSQUE MODUS EXPLICANDI AUXILIUM GRATIÆ AD SINGULA OPERA MORALIA NECESSARIUM.

1. *Vasquez nove explicat gratiam necessariam ad singula opera moralia.* — Post auctores in tribus præcedentibus capitibus allegatos, P. Vasquez 1. 2, disp. 190, latissime defendit sententiam asserentem esse necessarium proprium auxilium gratiæ, per Christum datum, ad singula moralia opera naturalis or-

dinis. Et quamvis pro sua sententia referat omnes auctores a nobis pro aliis opinionibus relatos, ipse tamen novo quodam modo explicat hanc gratiam, quem ab alio antiquiore scriptore traditum non invenio. Nam ipse non requirit in voluntate gratiam aliquam, vel motionem, seu actionem specialem Dei ad talem actum voluntatis, præter concursum generalem, quia imprimis refutat motionem determinantem a Gregorio propositam. Deinde nec aliud principium per se physicum, præter voluntatem, docet esse necessarium, quia voluntas habet sufficientes vires causæ proximæ et principalis respectu talis actus. Neque etiam postulat affectum aliquem simplicem, quem præcedere in voluntate simpliciter necessarium sit; et merito, quia cum voluntas per se sit sufficienter proportionata tali actui, potest illum immediate efficere, si objectum illi convenienter sit, per cogitationem et iudicium intellectus, propositum.

2. *In cogitatione sancta gratiam prædictam ponit.* — Totam ergo hanc gratiam ponit in cogitatione sancta, seu boni honesti: nam hæc necessario præcedere debet actum honestum voluntatis, cum nihil sit volitum, quin præcognitum: ideoque non est in hominis voluntate illam sibi præparare, cum antecedit hominis voluntatem, ideoque debet ab extrinseco agente provenire, a solo autem Deo præparari potest, et ideo illi tribuenda est. Quod etiam cognovisse videtur Aristoteles, lib. 7 Ethic. ad Eudemum, circa finem, ubi quærit an fortuna causa sit ut quid et quando oporteat, concupiscatur. Respondetque affirmando, et declarando causam illius fortunati effectus non esse nisi Deum. Et primum probat, dicens: *Neque enim consultans consultavit, et hoc consultavit, sed principium est quoddam, neque cogitans cogitavit id prius cogitare, atque in infinitum ejusmodi fiat progressio. Neque igitur considerandi junctum principium, neque considerandi consilium. Quid igitur aliud, nisi fortuna.* Secundum autem probat dicens: *Patet autem sic esse, quemadmodum in universo est, et vicissim cuncta in illo, moventur enim omnia ab inexistente in nobis numine. Rationis autem non ratio, sed præstantius quoddam est principium, quid autem scientia præstantius est, nisi Deus.*

3. *Et quæ sit prima in quovis opere honesto.* — Ex quibus verbis intelligi potest hoc procedere de prima tantum cogitatione, a qua consultatio de actu honesto efficiendo incipit, sive in principio rationalis vitæ, seu usus rationis, sive in cujusque diei initio, vel quotiescumque

homo aut a somno excitatur, aut de quacumque speciali deliberatione incipit cogitare; talis enim prima cogitatio revera non est in potestate voluntatis, et ideo necesse est ut a principio extrinseco proveniat, ut cum Aristotele docuit D. Thom. 1. 2, q. 9, art. 4. Nam intellectus potest moveri sine prævia motione voluntatis, voluntas autem, non potest moveri sine prævia cognitione intellectus, et inter cognitionem et volitionem non potest esse processus in infinitum, ideoque necesse est sistere in prima cogitatione, quæ non sit a voluntate. Post primam autem cogitationem sufficientem, ut voluntas libere moveatur, jam tunc potest homo seipsum movere ad aliam cogitationem, vel iudicium, et consequenter ad alios actus bonos; nihilominus tamen, quia in hujusmodi progressu prima cogitatio præit primam voluntatem, et hæc prima voluntas applicat intellectum ad secundam cogitationem, ex qua nasci potest secundus actus voluntatis, et sic deinceps; ideo omnes hujusmodi actus intellectus et voluntatis, tandem ad Deum tanquam ad primum motorem reducuntur. Et simili ratione, si prima illa cogitatio pertinet ad Dei gratiam, etiam secunda bona cogitatio, licet proxime sit ex applicatione voluntatis, nihilominus etiam est ex gratia, quia illa prima voluntas, quæ applicat intellectum ad cogitationem sanctam, donum gratiæ est, et ideo secunda etiam cogitatio est gratia pro gratia, et sic de cæteris. Ideoque dicti auctores totam hanc rationem gratiæ ad primam cogitationem sanctam, quæ in nostra potestate non est, revocant.

4. *Potest tamen mediantibus causis secundis immitti.* — Secundo, est considerandum non esse necessarium ut Deus immediate per se ipsum illam primam cogitationem immittat: nam potius in his actibus ordinis naturalis id rarum est, quia ordinarie hos naturales effectus operatur Deus per causas secundas, quando commode fieri potest. Regulariter vero potest hæc bona cogitatio honesta et naturalis excitari per objecta sensibilia, naturale lumen intellectus moventia mediis sensibus; ipsa vero objecta interdum sensibus externis occurrunt per ordinarium cursum rerum, et causarum naturalium, et interdum per homines vel Angelos possunt applicari; aliquando fieri potest hæc motio, media sola imaginatione, mota a phantasmatibus internis, excitatis etiam, seu applicatis, vel per Angelos, vel per aliam causam naturalem humores corporis moventem, ut idem Vasquez generaliter explicat 1. 2,